

УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК ТЕРМІНІВ ТА СКОРОЧЕНЬ

для циклу «Загальна практика – сімейна медицина»

1. Рівні профілактики

На якому етапі формування ризику/хвороби діємо і від якої шкоди захищаємо

Рівень	Визначення	Приклади для ПМД	Що запам'ятати
Примордіальна (нульова) профілактика	Запобігання самому виникненню та закріпленню соціальних, економічних, культурних і поведінкових умов, які формують фактори ризику ще до появи цих факторів у людини або популяції.	Бездимні простори; безпечна міська інфраструктура для фізичної активності; доступність здорового харчування; політики щодо солі, трансжирів, алкоголю.	Не допустити середовище, у якому фактор ризику масово виникає.
Первинна профілактика	Запобігання виникненню конкретної хвороби у людей, які ще не мають цієї хвороби, шляхом зменшення причин і факторів ризику або посилення захисних факторів.	Вакцинація; відмова від тютюну; контроль АТ і ліпідів до першої серцево-судинної події; профілактика травм.	Хвороби ще немає, але ризик уже можна зменшити.
Вторинна профілактика	Раннє виявлення безсимптомної або ранньої стадії хвороби та своєчасне втручання для покращення прогнозу й запобігання прогресуванню.	Доказові скринінгові програми; раннє виявлення раку шийки матки, колоректального раку та інших станів у визначених цільових групах.	Хвороба вже почалася, але її прагнуть виявити рано.
Третинна профілактика	Зменшення наслідків уже встановленої хвороби: попередження ускладнень, інвалідизації, рецидивів і втрати функцій; реабілітація та підтримка якості життя.	Вторинна профілактика після інфаркту; профілактика діабетичної стопи; реабілітація після інсульту; профілактика загострень ХОЗЛ.	Хвороба є; мета — мінімізувати її довготривалу шкоду.
Четвертинна профілактика	Захист людини від надмірної медикалізації та медичних втручань, які ймовірно принесуть більше шкоди, ніж користі; уникнення гіпердіагностики, надмірного обстеження й надмірного лікування.	Відмова від необґрунтованого скринінгу; уникнення антибіотика при вірусній інфекції; депрескрайбінг; відмова від низькоцінного обстеження.	«Не нашкодь»: захист від зайвої медицини.
П'ятинна (quinary) профілактика	Запобігання шкоді від медичної дезінформації, міфів, маніпулятивних повідомлень та інфодемії через виявлення хибної інформації, її коректне спростування й поширення доказових повідомлень.	Корекція міфів про вакцинацію; спростування небезпечних «схем» із соцмереж; навчання перевіряти джерела; комунікація під час інфодемії.	Новіший концепт; не має такого універсально усталеного нормативного статусу, як первинна–четвертинна профілактика.

Примітка щодо п'ятинної профілактики. Це новіший термін сучасної фахової літератури для протидії медичній дезінформації та інфодемії. Його слід викладати із застереженням, що універсальний нормативний статус цього рівня профілактики ще не сформований.

2. Скорочення

Українські й міжнародні скорочення, які можуть зустрічатися протягом циклу

Скорочення	Розшифрування	Практичне значення
ACR TI-RADS	American College of Radiology Thyroid Imaging Reporting and Data System	Система стандартизованої УЗ-оцінки вузлів щитоподібної залози й визначення тактики.
ACT	Asthma Control Test	Опитувальник для оцінки контролю астми; доповнює клінічну оцінку, але не замінює її.
ARR	Absolute Risk Reduction — абсолютне зниження ризику	Абсолютна різниця ризику між двома групами за однаковий період; корисна для комунікації користі лікування.
CAT	COPD Assessment Test	8-пунктовий опитувальник для оцінки впливу симптомів ХОЗЛ на життя пацієнта.
EU-TIRADS	European Thyroid Imaging Reporting and Data System	Європейська система стратифікації ультразвукового ризику вузлів щитоподібної залози.
FEV1/FVC / ОФВ1/ФЖЄЛ	Співвідношення ОФВ1 до ФЖЄЛ	Ключовий показник для оцінки обмеження повітряного потоку.
FT4	Вільний тироксин	Показник функції щитоподібної залози, який оцінюють разом із ТТГ.
FVC / ФЖЄЛ	Forced Vital Capacity / форсована життєва ємність легень	Об'єм повітря, видихнутий під час максимально форсованого видиху після повного вдиху.
GAD-7	Generalized Anxiety Disorder-7	Короткий опитувальник для скринінгової оцінки симптомів тривоги.
GINA	Global Initiative for Asthma	Міжнародна ініціатива з актуальними рекомендаціями щодо астми.
GOLD	Global Initiative for Chronic Obstructive Lung Disease	Міжнародна ініціатива з актуальними рекомендаціями щодо ХОЗЛ.
HbA1c	Глікований гемоглобін	Показник середньої глікемії приблизно за попередні 2–3 місяці.
ICE	Ideas – Concerns – Expectations	Мнемоніка: уявлення – занепокоєння – очікування пацієнта.
LLN	Lower Limit of Normal — нижня межа норми	Статистично визначена нижня референтна межа; важлива, зокрема, для інтерпретації спірометрії.
LR+ / LR–	Positive / Negative Likelihood Ratio — позитивне / негативне відношення правдоподібності	Показує, наскільки результат тесту змінює шанси захворювання.
mhGAP	Mental Health Gap Action Programme	Програма ВООЗ для покращення допомоги при психічних, неврологічних і пов'язаних із вживанням речовин станах на неспеціалізованому рівні.
mMRC	modified Medical Research Council Dyspnoea Scale	Шкала функціонального впливу задишки, широко застосовується при ХОЗЛ.
NNH	Number Needed to Harm	Кількість пацієнтів, яких потрібно лікувати, щоб у середньому виникла одна додаткова небажана подія.
NNT	Number Needed to Treat	Кількість пацієнтів, яких потрібно лікувати протягом визначеного часу, щоб запобігти одній додатковій несприятливій події.
NPV / НПЦ	Negative Predictive Value — негативна прогностична цінність	Ймовірність відсутності хвороби за негативного результату тесту; залежить від передтестової ймовірності.
OARS	Open questions – Affirmations – Reflections – Summaries	Базові прийоми мотиваційного інтерв'ювання.
PHQ-9	Patient Health Questionnaire-9	9-пунктовий опитувальник для оцінки симптомів депресії.
PM+ / ПМ+	Problem Management Plus	Коротке психологічне втручання ВООЗ для дорослих із психологічним дистресом.
PPV / ППЦ	Positive Predictive Value — позитивна прогностична цінність	Ймовірність наявності хвороби за позитивного результату тесту; залежить від передтестової ймовірності.
RRR	Relative Risk Reduction — відносне зниження ризику	Відносне зменшення ризику; для комунікації бажано доповнювати абсолютними величинами.
SBAR	Situation – Background – Assessment – Recommendation	Структура командної передачі інформації: ситуація – контекст – оцінка – рекомендація.
SCORE2	Systematic Coronary Risk Evaluation 2	Європейський інструмент оцінки 10-річного ризику фатальних і нефатальних СС-подій.
SCORE2-OP	SCORE2 – Older Persons	Варіант SCORE2 для старших вікових груп.

Скорочення	Розшифрування	Практичне значення
SpO ₂	Периферична сатурація крові киснем	Неінвазивно вимірювана пульсоксиметром частка гемоглобіну, насиченого киснем.
TIR	Time in Range — час у цільовому діапазоні	Показник безперервного моніторингу глюкози.
TRAb	Антитіла до рецептора ТТГ	Автоантитіла, що мають діагностичне значення при хворобі Грейвса.
UACR / CAK	Співвідношення альбумін/креатинін у сечі	Показник для виявлення та стратифікації альбумінурії.
WONCA	World Organization of Family Doctors	Всесвітня організація сімейних лікарів; формує міжнародні підходи до сімейної медицини та її компетентностей.
z-score	Стандартизоване відхилення	Показує, на скільки стандартних відхилень значення відрізняється від очікуваного для референтної популяції.
АГ	Артеріальна гіпертензія	Хронічне підвищення артеріального тиску; ключова тема профілактики, стратифікації ризику й довготривалого ведення.
АЗД / AED	Автоматичний зовнішній дефібрилятор / Automated External Defibrillator	Пристрій для аналізу ритму та проведення дефібриляції за показаннями при зупинці кровообігу.
АТ	Артеріальний тиск	Базовий життєвий показник; важливі стандартизоване вимірювання, домашній контроль і оцінка середніх значень.
АТ-ТПО / anti-TPO	Антитіла до тиреоїдної пероксидази	Маркер аутоімунного процесу в щитоподібній залозі.
BOO3 / WHO	Всесвітня організація охорони здоров'я / World Health Organization	Міжнародна організація, що формує глобальні стандарти, рекомендації та рамкові підходи у сфері охорони здоров'я.
ВПО	Внутрішньо переміщена особа	Статус, який може впливати на житло, документи, доступ до ліків, соціальних послуг і медичної допомоги.
ГКС	Гострий коронарний синдром	Спектр гострої ішемії міокарда; потребує швидкої оцінки ризику та невідкладного маршруту.
ГО	Громадська організація	Недержавна організація, яка може бути ресурсом громади для соціальної, психологічної, правової та іншої підтримки.
ГРВІ	Гостра респіраторна вірусна інфекція	Група гострих вірусних інфекцій дихальних шляхів; важливо відрізнити від бактеріальних і небезпечних станів.
ЕКГ	Електрокардіографія / електрокардіограма	Метод реєстрації електричної активності серця для оцінки ритму, провідності, ішемічних та інших змін.
ЕМЗ	Електронний медичний запис	Структурована інформація про медичну подію, створена в електронній формі.
ЕСОЗ	Електронна система охорони здоров'я	Національна інформаційно-комунікаційна система, що складається з ЦБД та МІС і забезпечує електронний обмін медичними даними.
КЕП	Кваліфікований електронний підпис	Засіб електронної ідентифікації та підписання електронних документів.
КНП	Комунальне некомерційне підприємство	Поширена організаційно-правова форма комунальних закладів охорони здоров'я.
ЛПНЩ / LDL-C	Холестерин ліпопротеїнів низької щільності	Основний атерогенний ліпідний показник для оцінки й корекції серцево-судинного ризику.
МОЗУ	Міністерство охорони здоров'я України	Центральний орган виконавчої влади, що формує державну політику у сфері охорони здоров'я.
МІС	Медична інформаційна система	Програмна система, через яку користувачі створюють, переглядають та обмінюються даними, у тому числі з ЦБД ЕСОЗ.
НСЗУ	Національна служба здоров'я України	Національний закупівельник медичних послуг за Програмою медичних гарантій.
НІЗ / NCD	Неінфекційні захворювання / Noncommunicable Diseases	Хронічні стани, що не передаються від людини до людини; серед ключових — ССЗ, рак, ХОЗЛ/астма, ЦД.
ОТ	Окружність талії	Антропометричний показник абдомінального ожиріння та кардіометаболічного ризику.
ОФВ1 / FEV1	Об'єм форсованого видиху за першу секунду	Ключовий спірометричний показник обструкції повітряного потоку.
ПМГ	Програма медичних гарантій	Державна програма, що визначає гарантовані пакети медичних послуг та умови їх оплати.
ПМД	Первинна медична допомога	Перший рівень контакту із системою охорони здоров'я, орієнтований на доступність, комплексність, безперервність і координацію.

Скорочення	Розшифрування	Практичне значення
ПШВ / PEF	Пікова швидкість видиху / Peak Expiratory Flow	Максимальна швидкість повітряного потоку під час форсованого видиху; використовується, зокрема, для самоконтролю астми.
pШКФ / eGFR	Розрахункова швидкість клубочкової фільтрації	Показник функції нирок, важливий для діагностики ХХН і корекції доз окремих препаратів.
СЛР / CPR	Серцево-легенева реанімація / Cardiopulmonary Resuscitation	Базовий комплекс дій при зупинці кровообігу.
СПКР / CDSS	Система підтримки клінічних рішень / Clinical Decision Support System	Інструмент, що надає правила, нагадування, розрахунки або прогнози для підтримки, але не заміни клінічного рішення.
ССЗ / CVD	Серцево-судинні захворювання / Cardiovascular Diseases	Група захворювань серця і судин; у ПМД акцент — профілактика, ризик і довготривале ведення.
ТАБ / FNA	Тонкоголькова аспіраційна біопсія / Fine-Needle Aspiration	Отримання клітинного матеріалу тонкою голкою, зокрема з вузлів щитоподібної залози.
ТТГ / TSH	Тиреотропний гормон / Thyroid-Stimulating Hormone	Основний лабораторний маркер для первинної оцінки функції щитоподібної залози.
ХОЗЛ / COPD	Хронічне обструктивне захворювання легень / Chronic Obstructive Pulmonary Disease	Хронічне респіраторне захворювання з симптомами та стійким обмеженням повітряного потоку.
ХХН / CKD	Хронічна хвороба нирок / Chronic Kidney Disease	Стійкі ≥ 3 місяців структурні або функціональні порушення нирок із наслідками для здоров'я.
ЦБД ЕСОЗ	Центральна база даних ЕСОЗ	Державний компонент ЕСОЗ, що містить реєстри та забезпечує централізований обмін визначеними даними.
ЦД2 / T2DM	Цукровий діабет 2 типу / Type 2 Diabetes Mellitus	Метаболічне захворювання з хронічною гіперглікемією, переважно на тлі інсулінорезистентності.
ЦПМСД	Центр первинної медико-санітарної допомоги	Заклад/організація ПМД, до структури якого можуть входити амбулаторії та інші підрозділи.
ШІ / AI	Штучний інтелект / Artificial Intelligence	Методи і системи для розпізнавання закономірностей, прогнозування, генерації та обробки інформації.
ІМТ / BMI	Індекс маси тіла / Body Mass Index	Показник маса тіла (кг)/зріст ² (м ²), який застосовують для орієнтовної оцінки вагового статусу.
ICPC-2 / ICPC-2	Міжнародна класифікація первинної медичної допомоги, 2-ге видання	Класифікація WONCA для кодування причин звернення, процесів допомоги та проблем/діагнозів у ПМД.

3. Ключові терміни

Алфавітний довідник із визначеннями та практичним змістом

Термін	Визначення / практичне значення
Lead-time bias / випередження часу діагнозу	Ілюзія довшого виживання після скринінгу лише через більш ранній момент встановлення діагнозу без реального подовження життя.
Length-time bias / упередження тривалості	Скринінг частіше виявляє повільно прогресуючі хвороби з кращим прогнозом, що може перебільшувати видиму користь скринінгу.
STOPP/START	Критерії для систематичного виявлення потенційно недоцільних препаратів (STOPP) і потенційно пропущених показаних препаратів (START), особливо у старших людей.
Абсолютне зниження ризику	Різниця між абсолютним ризиком події без втручання і з втручанням за однаковий період.
Абсолютний ризик	Імовірність події за визначений період у конкретній групі; у комунікації з пацієнтом часто зрозуміліший за відносний ризик.
Автоматизаційне упередження	Схильність некритично довіряти автоматизованій рекомендації або результату алгоритму навіть тоді, коли клінічні дані їй суперечать.
Автономія	Етичний принцип поваги до права людини робити поінформований добровільний вибір щодо власного здоров'я і медичної допомоги.
Активне слухання	Комунікаційна навичка, що включає уважне слухання, паузи, уточнення, рефлексію й підсумовування.
Активний виклик	Організований контакт із пацієнтами, які потребують контролю, профілактичного втручання або повторної оцінки, але самостійно не звернулися.
Алгоритмічне упередження	Систематичне зміщення результатів цифрового алгоритму або ШІ, яке може призводити до менш точних чи несправедливих рішень.
Антибіотикорезистентність	Здатність бактерій виживати або розмножуватися попри дію антибіотика, до якого вони раніше були чутливими.
Антимікробна стюардшип	Системний підхід до раціонального використання протимікробних засобів для оптимізації результатів і зменшення резистентності.
Байєсівська логіка	Підхід, за якого початкова ймовірність хвороби оновлюється після отримання нових даних, зокрема результатів тесту.
Безперервність медичної допомоги	Поздовжня узгодженість допомоги в часі: інформаційна, організаційна та стосункова.
Благодіяння	Етичний принцип дії в інтересах пацієнта з метою забезпечити очікувану користь.
Бронходилатаційна проба	Порівняння спірометричних показників до і після бронходилататора для оцінки змін повітряного потоку.
Валідація емоцій	Визнання того, що емоційна реакція людини зрозуміла в її контексті, без обов'язкового погодження з її оцінкою ситуації.
Ведення випадку / кейс-менеджмент	Координація медичних і соціальних дій для людини з комплексними потребами між різними службами та етапами допомоги.
Вторинна профілактика	Раннє виявлення безсимптомної або ранньої стадії хвороби та своєчасне втручання для покращення прогнозу й запобігання прогресуванню. Хвороба вже почалася, але її прагнуть виявити рано.
Відкрите запитання	Запитання, що дозволяє пацієнтові описати проблему власними словами і не обмежує відповідь «так/ні».
Відносне зниження ризику	Відносне зменшення ризику події порівняно з контрольною групою; бажано подавати разом з абсолютними величинами.
Відносний ризик	Співвідношення ризику події між двома групами; для пацієнта бажано доповнювати абсолютними величинами.
Відношення правдоподібності	Показник діагностичного тесту, що характеризує, наскільки результат змінює шанси наявності хвороби.
Відтворюваність спірометрії	Достатня близькість найкращих результатів повторних прийнятих маневрів, що свідчить про надійність вимірювання.
Галюцинація ШІ	Правдоподібна за формою, але фактично неправильна або вигадана відповідь генеративної моделі; потребує перевірки.
Гіпердіагностика	Виявлення стану, який формально відповідає критеріям хвороби, але ніколи не спричинив би симптомів чи шкоди протягом життя.
Деескалація	Комунікаційні та поведінкові дії для зменшення напруги, агресії чи ризику конфлікту без примусу, якщо це безпечно.
Декларація з лікарем ПМД	Електронно оформлене волевиявлення пацієнта щодо вибору лікаря, який надає ПМД.
Делегування	Передавання конкретного завдання члену команди з визначенням меж, відповідальності, критеріїв ескалації та контролю.

Термін	Визначення / практичне значення
Депрескрайбінг	Плановий, контрольований процес зниження дози або відміни препарату, коли очікувана шкода чи навантаження переважають користь або показання зникли.
Дистанційний моніторинг	Систематичне отримання показників здоров'я поза закладом із визначеними правилами перегляду, порогами реагування та відповідальними.
Диференційний діагноз	Перелік клінічно правдоподібних причин симптомів із подальшим їх ранжуванням і перевіркою.
Допоміжний матеріал для прийняття рішень	Структурований матеріал, що нейтрально порівнює клінічно прийнятні варіанти, їхню користь, шкоду та навантаження.
Діагностична безпека	Організація процесу так, щоб зменшувати ризик пропущених, затриманих або неправильних діагнозів.
Діагностична помилка	Невстановлення точного і своєчасного пояснення проблеми пацієнта або неналежне повідомлення чи опрацювання такого пояснення.
Діагностичний імпульс	Когнітивне упередження, коли попередній діагностичний ярлик продовжує визначати наступні рішення без достатнього перегляду нових даних.
Електронне направлення	Електронний документ/запис, який формує маршрут до визначеної послуги або спеціаліста за клінічними показаннями.
Електронний рецепт	Електронний медичний документ для призначення лікарських засобів у межах відповідних сервісів.
Емпатична відповідь	Репліка або поведінкова реакція, яка демонструє розуміння емоцій та досвіду пацієнта без знецінення чи поспішного заспокоєння.
Епізод допомоги	У логіці ICPC-2 — сукупність контактів, пов'язаних з однією проблемою/причиною звернення протягом певного часу.
Ефект доступності	Схильність переоцінювати ймовірність діагнозу, який легко пригадується через недавній або яскравий випадок.
Ефект якоря	Надмірна фіксація на першій гіпотезі або першій значущій інформації з недостатнім переглядом після появи нових даних.
Загострення	Гостре або підгостре погіршення хронічного захворювання, що виходить за межі звичайних коливань і потребує зміни ведення.
Закрите запитання	Запитання з обмеженим набором відповідей; корисне для уточнення деталей після відкритої розповіді.
Замкнене соціальне направлення	Соціальне направлення, за якого команда не лише передає контакт ресурсу, а й перевіряє, чи зв'язок відбувся і потребу опрацьовано.
Захист персональних даних	Організаційні, правові й технічні заходи для запобігання неправомірному доступу, використанню, зміні чи розголошенню даних.
Здатність приймати конкретне рішення	Клінічна здатність людини зрозуміти релевантну інформацію, оцінити наслідки варіантів, зробити вибір і повідомити його; оцінюється щодо конкретного рішення та конкретного моменту часу. Не слід плутати з юридичною правоздатністю.
Калгарі-Кембриджська модель	Структура клінічної консультації, що поєднує етапи консультації з наскрізними навичками побудови стосунків і структурування.
Капітаційна оплата	Модель оплати ПМД, за якої надавач отримує визначену суму за задекларовану особу за встановленими правилами, а не за кожен окремий візит.
Карта ресурсів громади	Актуалізований перелік локальних медичних, соціальних, правових, психологічних і громадських ресурсів із критеріями доступу й контактами.
Каскад призначень	Ситуація, коли побічний ефект одного препарату помилково трактують як нову хворобу й призначають ще один препарат.
Клінічна невизначеність	Ситуація, коли даних недостатньо для однозначного діагнозу або рішення; потребує роботи з ймовірностями та повторної оцінки.
Клінічна інерція	Нездатність своєчасно змінити діагностичний або лікувальний план, коли наявні дані вказують, що поточна тактика недостатня.
Клінічний аудит	Систематичне порівняння реальної практики з визначеним стандартом із подальшим впровадженням змін та повторною оцінкою.
Клінічний поріг лікування	Рівень ймовірності хвороби або ризику, вище якого очікувана користь лікування переважає шкоду від невтручання та побічних ефектів.
Когнітивне упередження	Систематична особливість мислення, що може спотворювати оцінку інформації та клінічне рішення.
Коморбідність	Наявність додаткових захворювань поряд з індексним, основним для конкретного клінічного розгляду станом.

Термін	Визначення / практичне значення
Комплексність ПМД	Здатність ПМД вирішувати широкий спектр профілактичних, гострих, хронічних, психічних і соціально зумовлених потреб.
Комунікація ризику	Подання й обговорення ймовірностей користі та шкоди зрозумілою мовою з використанням абсолютних ризиків, однакових знаменників і часових горизонтів.
Комунікація із замкненим циклом	Передавання інформації або завдання з підтвердженням отримання, розуміння та завершення дії.
Контроль астми	Оцінка поточних симптомів і функціональних обмежень астми за визначений період; окремо оцінюють майбутній ризик.
Конфлікт інтересів	Ситуація, коли вторинний інтерес може неналежно впливати або створювати враження впливу на професійне рішення.
Конфіденційність	Обов'язок не розголошувати інформацію про пацієнта без законної підстави або належної згоди.
Координація допомоги	Узгодження дій між різними спеціалістами, рівнями медичної допомоги та іншими службами.
Критерії Beers	Перелік потенційно недоцільних лікарських засобів для багатьох старших дорослих; допоміжний інструмент, а не автоматична заборона.
Крихкість	Стан зниженого фізіологічного резерву й підвищеної вразливості до стресорів, що впливає на прогноз та інтенсивність лікування.
Культурна скромність	Підхід, що передбачає саморефлексію, уникнення припущень і визнання пацієнта експертом у власному культурному та життєвому контексті.
Людина в контурі прийняття рішення	Принцип, за якого клінічно значущий результат алгоритму або ШІ переглядає відповідальний фахівець до виконання дії.
Людиноорієнтована допомога	Підхід, за якого рішення враховують не лише хворобу, а й цілі, цінності, життєвий контекст, ресурси та переваги людини.
Медикаментозна помилка	Запобіжна подія, що може спричинити неправильне використання лікарського засобу або шкоду пацієнтові.
Медикаментозне узгодження	Зіставлення фактичного прийому ліків із призначеннями під час переходів між етапами допомоги для усунення пропусків, дублювань і помилок.
Медикаментозний перегляд	Систематична оцінка всіх препаратів із перевіркою показань, ефективності, безпеки, взаємодій, фактичного прийому й відповідності цілям пацієнта.
Медична грамотність	Знання й компетентності, а також можливість отримувати, розуміти, оцінювати й використовувати інформацію та послуги для підтримання здоров'я.
Медична таємниця	Інформація про стан здоров'я, факт звернення, діагноз, обстеження, лікування та інші відомості, що охороняються законом і етикою.
Метод зворотного пояснення	Перевірка розуміння, коли пацієнт своїми словами повторює, як він зрозумів інформацію або план.
Мотиваційне інтерв'ювання	Співпрацеорієнтований стиль розмови, що допомагає людині дослідити амбівалентність і мотивацію до зміни без тиску.
Мультиморбідність	Наявність у людини двох або більше довготривалих станів без обов'язкового виділення одного як головного.
Міжсекторальна взаємодія	Спільна робота охорони здоров'я з соціальними службами, освітою, місцевим самоврядуванням, громадськими, правовими та іншими секторами.
Мінімально необхідний обсяг інформації	Принцип передавання лише тієї частини медичної/персональної інформації, яка потрібна адресату для конкретної законної мети.
Мінімізація даних	Принцип, за якого збирають і передають лише той обсяг персональних даних, який необхідний для конкретної законної мети.
Навантаження лікування	Сукупність зусиль, часу, витрат і організаційних вимог, які лікувальний план покладає на людину та її близьких.
Навігація пацієнта	Допомога людині орієнтуватися між медичними, соціальними та іншими службами й долати організаційні бар'єри.
Надмірне лікування	Втручання, очікувана користь якого не виправдовує ризик, тягар, витрати або наслідки для конкретної людини.
Надмірний скринінг	Скринінг поза доказовою цільовою групою, частотою або віковими межами, коли ризик шкоди може перевищувати користь.
Не нашкодь	Етичний принцип уникнення невинуватної шкоди та вибору втручання, де очікувана користь переважає ризик.
Нехтування базовою частотою	Когнітивна помилка, коли яскраві індивідуальні ознаки переоцінюють, а поширеність або передтестову ймовірність недооцінюють.
Обструктивне порушення вентиляції	Функціональний патерн зі зниженим співвідношенням ОФВ1/ФЖЄЛ нижче відповідної референтної межі.
Ознаки небезпеки	Симптоми або клінічні знахідки, що істотно підвищують ймовірність серйозного стану та змінюють терміновість/маршрут.
Опортуністичний скринінг	Профілактичне виявлення ризику або хвороби під час звернення з іншої причини, коли це відповідає доказовим критеріям.

Термін	Визначення / практичне значення
Організований скринінг	Скринінгова програма з визначеною цільовою популяцією, системним запрошенням, контролем якості та маршрутом позитивного результату.
Пакет ПМГ	Комплекс медичних послуг і пов'язаних умов, за яким НСЗУ закуповує медичну допомогу у надавачів у межах Програми медичних гарантій.
Первинна профілактика	Запобігання виникненню конкретної хвороби у людей, які ще не мають цієї хвороби, шляхом зменшення причин і факторів ризику або посилення захисних факторів. Хвороби ще немає, але ризик уже можна зменшити.
Передавання пацієнта та відповідальності	Структурована передача клінічної інформації й відповідальності між членами команди або рівнями допомоги.
Передтестова ймовірність	Оцінка ймовірності захворювання до отримання результату конкретного діагностичного тесту.
Персистентність лікування	Тривалість часу, протягом якого пацієнт продовжує узгоджену терапію від її початку до припинення.
Перспектива пацієнта	Уявлення, занепокоєння, очікування, цілі, досвід і вплив проблеми на життя людини.
План безпечного спостереження	Конкретні інструкції: чого очікувати, які ознаки мають насторожити, коли й куди звернутися та коли потрібна повторна оцінка.
Позитивна прогностична цінність	Ймовірність наявності хвороби у людини з позитивним результатом тесту; залежить від передтестової ймовірності.
Поліфармація	Однотимчасне використання багатьох лікарських засобів; може бути виправданою або проблемною залежно від показань, користі й ризику.
Порядок денний консультації	Узгоджений на початку перелік питань для розгляду з урахуванням клінічної терміновості та пріоритетів пацієнта.
Потенційно недоцільний лікарський засіб	Препарат, для якого в конкретної людини очікувана шкода може перевищувати користь або існує доцільніша альтернатива.
Приватність	Право людини контролювати фізичний і інформаційний простір навколо себе; відрізняється від конфіденційності.
Прийнятність спірометричного маневру	Відповідність окремої дихальної спроби технічним критеріям якості, що дає змогу використовувати її для інтерпретації.
Примордіальна (нульова) профілактика	Запобігання самому виникненню та закріпленню соціальних, економічних, культурних і поведінкових умов, які формують фактори ризику ще до появи цих факторів у людини або популяції. Не допустити середовище, у якому фактор ризику масово виникає.
Причина звернення	У ICPC-2 — причина контакту з точки зору пацієнта: симптом, прохання, занепокоєння, потреба в документі, процедури чи іншій допомозі.
Проблема/діагноз	У ICPC-2 — клінічна проблема, яку лікар визначає та веде; на ранніх етапах може бути закодована на симптомному рівні.
Проблемна поліфармація	Ситуація, коли численні призначення не оптимізовані, є дублювання, взаємодії, сумнівна користь або надмірне навантаження.
Прогностична цінність негативного результату	Ймовірність відсутності хвороби у людини з негативним результатом тесту; залежить від передтестової ймовірності.
Професійні межі	Рамки взаємин між медичним працівником і пацієнтом, що запобігають використанню професійних стосунків у власних інтересах.
Профілактика вторинна	Раннє виявлення безсимптомної хвороби або високого ризику, зокрема доказовий скринінг.
Профілактика первинна	Дії до виникнення хвороби: вакцинація, зменшення факторів ризику, підтримка здорового способу життя.
Профілактика третинна	Зменшення ускладнень, інвалідизації та погіршення якості життя при вже встановленому захворюванні.
Профілактика четвертинна	Запобігання надмірному, непотрібному або потенційно шкідливому медичному втручанню.
Процес допомоги	У ICPC-2 — діагностична, лікувальна, профілактична, адміністративна чи інша дія в межах епізоду.
Псевдонімізація	Обробка даних так, щоб без додаткової інформації їх не можна було прямо віднести до конкретної особи; не дорівнює повній анонімізації.
Підтримка самоменеджменту	Системна допомога пацієнтові у формуванні навичок, цілей, планів дій і впевненості для щоденного управління хронічним станом.
Пікфлоуметрія	Вимірювання пікової швидкості видиху портативним пікфлоуметром; може застосовуватися для моніторингу астми.
Післятестова ймовірність	Оновлена ймовірність захворювання після врахування результату тесту та його діагностичних характеристик.
П'ятинна (quinary) профілактика	Запобігання шкоді від медичної дезінформації, міфів, маніпулятивних повідомлень та інфомедії через виявлення хибної інформації, її коректне спростування й поширення доказових повідомлень. Новіший концепт; не має такого універсально усталеного нормативного статусу, як первинна–четвертинна профілактика.
Рефлексія	Комунікаційна відповідь, у якій лікар своїми словами відображає зміст або емоцію висловлювання пацієнта.

Термін	Визначення / практичне значення
Реідентифікація	Відновлення зв'язку деідентифікованих або псевдонімізованих даних із конкретною особою через поєднання додаткової інформації.
Рівність	Надання однакового ресурсу всім незалежно від відмінностей у потребах; не завжди забезпечує однаковий шанс отримати користь.
Самоменеджмент	Активна участь людини в щоденному управлінні хронічним станом: симптомами, лікуванням, способом життя та використанням ресурсів.
Самомоніторинг	Регулярне самостійне вимірювання або спостереження за визначеними показниками з відомими правилами інтерпретації та дій.
Скринінг	Систематичне обстеження осіб без симптомів для раннього виявлення визначеного стану або ризику, коли користь програми переважає шкоду.
Скринінг соціальних потреб	Систематичне виявлення соціальних бар'єрів за допомогою коротких запитань або інструментів із подальшим планом дій.
Соціальна вразливість	Підвищений ризик несприятливих наслідків через поєднання соціальних, економічних, сімейних, безпекових або інших обмежень.
Соціальна потреба	Конкретна нестача або бар'єр у житлі, харчуванні, транспорті, безпеці, доходах, догляді, документах чи підтримці, який може впливати на здоров'я.
Соціальний градієнт здоров'я	Послідовний зв'язок: що нижче соціально-економічне становище, то в середньому гірші показники здоров'я.
Соціальний ризик	Соціальна характеристика або умова, пов'язана з підвищеним ризиком несприятливих наслідків для здоров'я.
Соціальні втручання	Дії, спрямовані на соціальні бар'єри, що впливають на здоров'я: житло, харчування, транспорт, правову, психологічну чи іншу підтримку.
Соціальні детермінанти здоров'я	Умови, у яких люди народжуються, ростуть, живуть, працюють і старіють, а також доступ до влади, грошей і ресурсів.
Соціальні послуги	Організовані дії соціальної підтримки для осіб/сімей у складних життєвих обставинах відповідно до законодавства й локальної системи.
Соціальні призначення	Організоване підключення людини до немедичних ресурсів громади, які можуть покращити здоров'я або добробут.
Специфікація пакета ПМГ	Опис складу медичних послуг, які охоплює відповідний пакет Програми медичних гарантій.
Специфічність	Частка людей без хвороби, у яких тест негативний; висока специфічність зменшує частку хибнопозитивних результатів.
Справедливість (етичний принцип)	Принцип чесного й недискримінаційного розподілу ресурсів, можливостей і тягаря медичної допомоги.
Справедливість у здоров'ї	Підхід, за якого ресурси й умови адаптують до різних потреб, щоб зменшити несправедливі та запобіжні відмінності у здоров'ї.
Спільне прийняття рішень	Процес, у якому клініцист і пацієнт разом порівнюють клінічно прийнятні варіанти з урахуванням доказів, ризиків і пріоритетів людини.
Спірометрія	Функціональне дослідження легень із вимірюванням об'ємів і потоків повітря під час форсованих дихальних маневрів.
Стигматизувальна мова	Формулювання, які оцінюють або ярликують людину замість нейтрального опису поведінки, симптомів чи ситуації.
Структурована передача інформації	Передавання ключових клінічних даних за узгодженою структурою, наприклад SBAR, із чітким наступним кроком.
Сурогатне прийняття рішення	Прийняття рішення уповноваженою іншою особою за пацієнта, який не має здатності прийняти конкретне рішення, відповідно до правових та етичних вимог.
Телемедицина	Надання медичної допомоги із застосуванням засобів дистанційного зв'язку, коли це клінічно доцільно й безпечно.
Тепле передавання	Організований перехід до іншого фахівця/служби, коли команда допомагає встановити контакт і перевіряє, чи допомога відбулася.
Терапевтичний альянс	Робочі взаємини між пацієнтом і клініцистом, що базуються на довірі, спільних цілях і узгодженні способу роботи.
Травма-інформована взаємодія	Підхід, що враховує можливий вплив травматичного досвіду, підтримує безпеку, вибір і прозорість та уникає повторної травматизації.
Третинна профілактика	Зменшення наслідків уже встановленої хвороби: попередження ускладнень, інвалідизації, рецидивів і втрати функцій; реабілітація та підтримка якості життя. Хвороба є; мета — мінімізувати її довготривалу шкоду.
Тривалість до отримання користі	Період від початку втручання до моменту, коли очікувана клінічна користь стає реальною.
Узгодження порядку денного	Спільне визначення на початку консультації питань, які потребують уваги, їх клінічної терміновості та реалістичного порядку опрацювання.

Термін	Визначення / практичне значення
Умови закупівлі медичних послуг	Вимоги до надавача, персоналу, обладнання та організації допомоги, необхідні для договору за відповідним пакетом.
Універсальні запобіжні заходи щодо медичної грамотності	Підхід, за якого будь-яка інформація подається максимально зрозуміло: проста мова, короткі блоки, наочність, метод зворотного пояснення.
Упередження підтвердження	Схильність шукати й переоцінювати інформацію, що підтверджує початкову гіпотезу, і недооцінювати суперечливі дані.
Фактор ризику	Характеристика або вплив, пов'язаний із підвищеною ймовірністю небажаного результату; не обов'язково є прямою причиною.
Функціональний статус	Рівень здатності людини виконувати повсякденні дії, самообслуговування, пересування і соціальні ролі.
Фінансовий тягар лікування	Витрати на ліки, обстеження, транспорт, пропущену роботу та інші складові, що можуть робити клінічно правильний план невиконуваним.
Хибнонегативний результат	Негативний результат тесту в людини, у якої хвороба насправді є.
Хибнопозитивний результат	Позитивний результат тесту в людини, у якої хвороби насправді немає.
Цифрова медична грамотність	Здатність знаходити, розуміти, оцінювати й безпечно використовувати цифрову інформацію та сервіси, пов'язані зі здоров'ям.
Цифрова нерівність	Нерівний доступ до пристроїв, інтернету, цифрових навичок або доступних інтерфейсів, що може погіршувати доступ до допомоги.
Цифрове здоров'я	Використання цифрових технологій, даних і систем для профілактики, діагностики, лікування, організації допомоги та громадського здоров'я.
Цілі пацієнта	Конкретні життєві або медичні результати, яких прагне людина; при мультиморбідності можуть визначати пріоритети ведення.
Четвертинна профілактика	Захист людини від надмірної медикалізації та медичних втручань, які ймовірно принесуть більше шкоди, ніж користі; уникнення гіпердіагностики, надмірного обстеження й надмірного лікування. «Не нашкодь»: захист від зайвої медицини.
Чутливість	Частка людей із хворобою, у яких тест позитивний; висока чутливість зменшує частку хибнонегативних результатів.
Інгаляційна техніка	Правильна послідовність використання конкретного інгалятора; її необхідно регулярно перевіряти.
Інтероперабельність	Здатність різних інформаційних систем обмінюватися даними та коректно їх використовувати на основі узгоджених стандартів.
Інформована відмова	Добровільна відмова від запропонованого втручання після отримання інформації про наслідки, альтернативи й подальший план.
Інформована згода	Добровільне рішення щодо медичного втручання після достатнього пояснення мети, користі, ризиків, альтернатив і наслідків відмови.

4. Рекомендовані українські відповідники

Для уніфікації мови презентацій, тестів і клінічних обговорень

Англомовний термін	Рекомендований український відповідник
agenda setting	узгодження порядку денного консультації
AI hallucination	галюцинація ШІ
anchoring	ефект якоря
automation bias	автоматизаційне упередження
availability bias	ефект доступності
clinical decision support system	система підтримки клінічних рішень (СПКР)
clinical handover	клінічна передача інформації / передавання пацієнта та відповідальності
closed-loop communication	комунікація із замкненим циклом
closed-loop referral	замкнене направлення
confirmation bias	упередження підтвердження
data minimisation	мінімізація даних
decision-making capacity	здатність приймати конкретне рішення
deprescribing	депрескрайбінг / планове зменшення або відміна непотрібної терапії
follow-up	повторний контроль / подальше спостереження
frailty	крихкість
handoff	передавання пацієнта та відповідальності
health equity	справедливість у здоров'ї
health literacy	медична грамотність
huddle	коротка командна нарада
human-in-the-loop	людина в контурі прийняття рішення
medication reconciliation	медикаментозне узгодження
medication review	медикаментозний перегляд
patient navigation	навігація пацієнта
people-centred care	людиноорієнтована допомога
polypharmacy	поліфармація
premature closure	передчасне закриття діагностичного пошуку
primary care	первинна медична допомога (ПМД)
primordial prevention	примордіальна (нульова) профілактика
quaternary prevention	четвертинна профілактика
quinary prevention	п'ятинна профілактика (концепт протидії медичній дезінформації)
red flags	ознаки небезпеки
remote patient monitoring	дистанційний моніторинг пацієнта
safety-netting	план безпечного спостереження
shared decision-making	спільне прийняття рішень
social determinants of health	соціальні детермінанти здоров'я
social prescribing	соціальні призначення
task-sharing	розподіл завдань у команді
teach-back	метод зворотного пояснення
treatment burden	навантаження лікування / тягар лікування
warm handoff	тепле передавання

5. Пари понять, які студенти часто плутають

Пара	Ключова відмінність
ЕСОЗ ≠ eHealth	ЕСОЗ — конкретна національна система; eHealth — ширше поняття електронної/цифрової охорони здоров'я.
Причина звернення ≠ діагноз	В ІСРС-2 причина звернення — погляд пацієнта; проблема/діагноз — клінічна оцінка лікаря.
Коморбідність ≠ мультиморбідність	Коморбідність описує додаткові хвороби щодо індексного стану; мультиморбідність не вимагає виділяти одну хворобу як головну.
Поліфармація ≠ проблемна поліфармація	Багато препаратів можуть бути виправданими; проблема виникає при невідповідності показань, користі, ризику або цілям пацієнта.
Приватність ≠ конфіденційність	Приватність — контроль особистого простору й інформації; конфіденційність — обов'язок не розголошувати отриману інформацію.
Чутливість ≠ ППЦ	Чутливість — властивість тесту серед хворих; ППЦ — ймовірність хвороби за позитивного результату і залежить від передтестової ймовірності.
Скринінг ≠ діагностичне обстеження	Скринінг проводять людям без симптомів у визначеній цільовій групі; діагностичне обстеження — через симптоми або клінічну підозру.
Спільне прийняття рішень ≠ «пацієнт сам вирішує»	Лікар забезпечує доказову рамку і професійну рекомендацію; пацієнт додає свої цінності, цілі й прийнятність наслідків.
Соціальне призначення ≠ «дати номер телефону»	Якісний підхід включає узгоджену потребу, конкретний ресурс, організований контакт і перевірку результату.
Дистанційний моніторинг ≠ передавання цифр	Потрібні визначені показники, частота, пороги/тренди, власник сигналу, строк реакції та дія.
ШІ ≠ СПКР	СПКР може бути правил-орієнтованою без ШІ; ШІ — лише один із можливих технологічних компонентів.
Здатність приймати рішення ≠ правоздатність	Перше — клінічна оцінка щодо конкретного рішення; друге — юридична категорія.